

Bijlage bij het hoorcollege *Hertogdom Gelre*

HERTOGDOM GELRE

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE OPKOMST, GLORIE EN
ONDERGANG VAN EEN
MIDDELEEUWS VORSTENDOM

door René Arendsen en Bas Steman

Inhoudsopgave

[René Arendsen](#)

[Bas Steman](#)

[Bob Kommer Studio's](#)

Inhoud hoorcollege

- H1. Gelre en Wassenberg (878 – 1195)
- H2. De steden van Gelre (1195 – 1271)
- H3. Reinald I en Reinald II (1271 – 1343)
- H4. De Broeder- en zusterswist (1343 – 1377)
- H5. Hertog Willem en de eerste schilders van Nederland (1377 – 1416)
- H6. Maria van Gelre en de Moderne Devotie (1371 – 1418)
- H7. Het Gelders Parlement (1418 – 1465)
- H8. Arnold, Adolf en de Bourgondiërs (1465 – 1492)
- H9. Hertog Karel en Maarten van Rossem (1492 – 1543)
- H10. Gelre onder Habsburg (1543 – 1568)
- H11. De Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648)
- H12. De definitieve ondergang van Gelre (1648 – 1815)

[Tijdslijn](#)

[Enkele illustraties](#)

[Aanbevolen Literatuur](#)

[Colofon](#)

René Arendsen

René Arendsen is programmamaker en historicus. Hij studeerde journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Windesheim in Zwolle en geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Vanaf 2015 maakte hij het televisieprogramma *Ridders van Gelre* bij Omroep Gelderland samen met Bas Steman. René deed de research en schreef het scenario van het grootste deel van de 150 afleveringen. Daarnaast organiseerde hij wekelijks publieksevenementen op historische locaties die live op de radio te volgen waren. In 2019 werd de tv-serie *Ridders van Gelre* en *Ons Verloren Hertogdom* door een vakjury beoordeeld als het beste televisieprogramma van het jaar bij de regionale omroepen in Nederland. In datzelfde jaar verscheen het gelijknamige stripboek. René schreef de teksten en de tekeningen zijn verzorgd door Danker Jan

Oreel. Van het stripboek zijn ongeveer 25.000 exemplaren verkocht. De laatste jaren presenteerde René een ander geschiedenisprogramma met de titel *Dwars door Gelderland* dat ook bij Omroep Max op NPO2 te zien is. Naast programmamaker is René projectleider, publiekshistoricus en dagvoorzitter voor diverse organisaties.

Bas Steman

Bas Steman is romanschrijver en programmamaker. Hij schreef zeven boeken, waaronder vier romans. Zijn bekendste is bestseller *Morgan, een liefde*. Als programmamaker werkte hij voor vrijwel alle landelijke omroepen, maakte geschiedenisprogramma's zoals *De Strijd* (over de geschiedenis van de arbeider in 20e eeuw voor BNNVARA) en meerdere afleveringen voor *Andere Tijden Sport*. Samen met René Arendsen bedacht hij het succesvolle geschiedenisprogramma *Ridders van Gelre*, dat tien jaar lang spraakmakend was op Omroep Gelderland en ook werd uitgezonden op Omroep Max. De ridders vertelden op onnavolgbare wijze over de Gelderse geschiedenis. In navolging van hun programma's werd het standaardwerk *Het Verhaal van Gelderland* geschreven o.l.v. hoogleraar Dolly Verhoeven, werd er een tentoonstelling over deze geschiedenis gehouden in Stadsmuseum Harderwijk, verscheen er een stripboek en kwam de oprichting van een

Gelders Museum in het coalitieakkoord. © Pascale Drent Fotografie

Opgenomen i.s.m. Bob Kommer Studio's

Bob Kommer Studio's, opgericht in 1952, is één van de oudste geluidsstudio's van Nederland. Naast het verzorgen van geluid voor diverse natuur- en animatiefilms, doet Bob Kommer Studio's al meer dan 20 jaar het 6-kanaals surround geluid van Omniversum en andere IMAX-theaters in Europa. De studio wordt ook gebruikt voor o.a. het inspreken van luisterboeken en het opnemen van hoorcolleges.

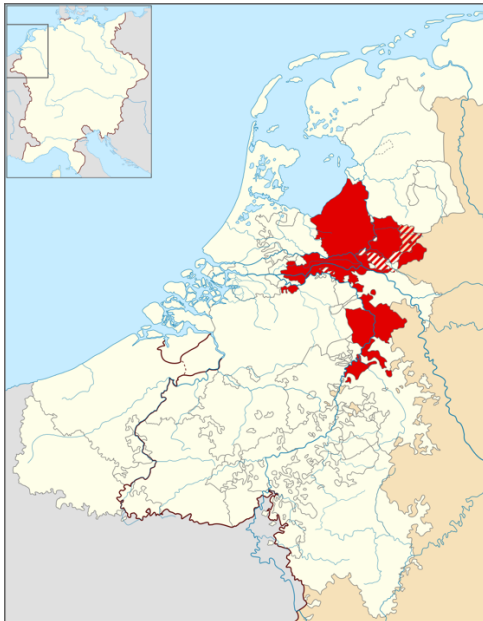
Kijk voor meer informatie op www.bobkommer.com

Tijlijn

Ca. 150.000 jaar v. Chr.	Ontstaan van de stuwwallen tijdens de voorlaatste ijstijd
Ca. 5000 v. Chr.	Eerste boeren in de Betuwe
Ca. 3000 v. Chr.	Klokbekervolk aan het Uddelmeer bij Apeldoorn
19 v. Chr.	Romeinen vestigen zich bij Nijmegen, einde van de prehistorie
40 na Chr.	Romeinse Limes langs de Rijn als noordgrens van het Romeinse rijk
69 na Chr.	Bataafse opstand
Ca. 100 na Chr.	Ulpia Noviomagus Nijmegen krijgt Romeinse stadsrechten
Ca. 170 na Chr.	Romeinse expeditie op de Veluwe, marskamp bij Ermelo
Ca. 300 na Chr.	Romeinen bouwen een fort op de Valkhofheuvel in Nijmegen
777	Karel de Grote viert Pasen op het Valkhof in Nijmegen
792	Missionaris Ludger steekt de IJssel over en brengt het christendom naar de Achterhoek
882	Vikingen plunderen Zutphen
Ca. 1000	Tiel is een belangrijke handelsstad
1096	Eerste graaf van Gelre duikt op in de bronnen
1118	Graaf Gerard II van Gelre trouwt met gravin Ermgard van Zutphen
1195	Zutphen krijgt stadsrechten van graaf Otto I van Gelre en Zutphen
1220	Bouw van de Munsterabdij in Roermond
1280	Harderwijk is lid van de Hanze
1339	Het graafschap Gelre wordt een hertogdom
1350 - 1379	De Heeckerense en Bronkhorster Twisten
1416	De Gebroeders van Lymborch overlijden in Parijs
1418	Verbondsbrieven die een zaadje planten voor democratie in Gelre
1423	De Gelderse Staten kiezen voor het eerst een hertog
1473	Karel de Stoute van Bourgondië veroverd Gelre
1492	Hertog Karel van Gelre keert terug en leidt de Gelderse onafhankelijkheidsoorlog
1528	Gelderse leger met Maarten van Rossem plundert Den Haag
1538	Hertog Karel van Gelre overlijdt
1543	Keizer Karel de Vijfde veroverd Gelre
1568	Begin van de Tachtigjarige Oorlog, aanval op Roermond
1579	Jan van Nassau voert de Reformatie door in Gelre
1591	Maurits van Nassau veroverd Zutphen en Nijmegen
1627	Slag om Grol (Groenlo)
1648	Barthold van Gendt uit Nijmegen tekent de Vrede van Munster
1648 – 1811	Universiteit van Harderwijk
1672	Franse Zonnekoning Lodewijk de Veertiende veroverd Gelre
1675	Regeringsreglement van Prins Willem III van Oranje-Nassau
1762	Huis Zypendaal in Arnhem wordt gebouwd met geld uit plantages in Suriname
1781	Joan Derk van der Capellen schrijft pamflet "Aan het Volk van Nederland" in Appelteren
1795	Franse en Nederlandse legers verdrijven prins Willem V van Oranje-Nassau
1798	Afbraak van de Valkhofburcht in Nijmegen
1815	Gelderland wordt een provincie in het Koninkrijk der Nederlanden
1816	Kleefse enclaves komen bij Gelderland
1844	Stoomtrein stopt in Arnhem
1932	Afsluiting van de Zuiderzee

- 1909 Eerste Vierdaagse, die later is verplaatst naar Nijmegen
- 1944 Operatie Market Garden
- 1950 Eerste Molukse families komen aan in Gelderland
- 1975 Eerste optreden van Normaal tijdens Hemelvaartsdag in Lochem
- 1995 Watersnood in het Gelders Rivierengebied

Enkele illustraties

Het Hertogdom Gelre en het Graafschap Zutphen rond 1350.

Het Hertogdom Geldern en het Graafschap Zutphen rond 1350.

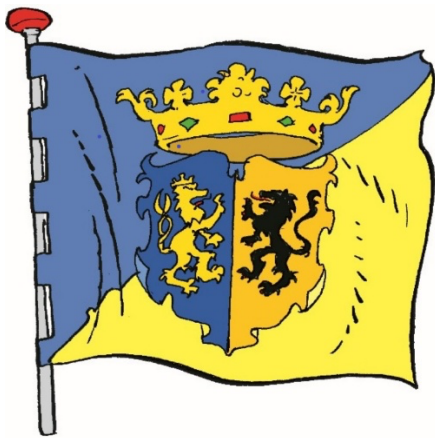
Geldern was verdeeld in vier kwartieren, samen vormden zij de Staten van de Kwartieren:

- Opper-Gelre, ook wel "kwartier van Roermond" of (naar het Duitse Oberquartier) "Overkwartier" genoemd: de steden Gelder, Roermond en Venlo
- Kwartier van Nijmegen: tussen de grote rivieren
- Kwartier van Veluwe (ook wel: van Arnhem)
- Kwartier van Zutphen (het graafschap Zutphen)

Opper-Gelre, de bakermat van het hertogdom, omvatte het noordelijk deel van de huidige Nederlandse provincie Limburg, inclusief Venlo en Roermond, en het aangrenzende gebied in Duitsland rond het stadje Geldern of in het Nederlands Gelre (Gelder, Gelderen). De laatste drie kwartieren waren gelegen in de huidige provincie Gelderland.

Over het Gelders parlement uit 1418, uit het stripboek *Ons Verloren Hertogdom*, geschiedenis van Gelderland

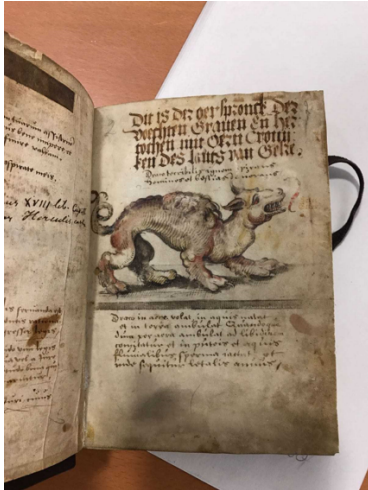
De Gelrevlag. Tekening uit 'Ons Verloren Hertogdom' door Danker Jan Oreel

Pagina uit het Wapenboek Gelre (Koninklijke Bibliotheek Brussel). Het Wapenboek Gelre (1395-1402) is een heraldisch ambtsboek met een verzameling van circa 1750 getekende Europese heraldische wapens van de hand van Claes Heynensoon, bekend als heraut Gelre.

Reinoud IV te paard met gespiegeld wapen en dekkleed. Reinald van Gulik (of Reinoud IV van Gelre) (rond 1365 - Terlet bij Arnhem, 25 juni 1423) was een zoon van hertog Willem II/VII van Gulik († 1393) en Maria van Gelre († 1397), dochter van Reinoud II, Hertog van Gelre.

De Kroniek van Erkelenz is een belangrijk 16e-eeuws geschiedenisboek uit 1560 over het hertogdom Gelre, geschreven door Mathias Baux, stadssecretaris van Erkelenz. Het originele manuscript wordt zorgvuldig bewaard in het Stadtarchiv Erkelenz.

Dit schilderij toont het Gezicht op het Valkhof te Nijmegen, geschilderd door de Nederlandse meester Jan van Goyen (1596–1656), uit de Rijkscollecties. Het kunstwerk verbeeldt de historische Valkhofburcht in Nijmegen aan de oever van de rivier de Waal.

Vrede van Venlo: Willem II, hertog van Gelre, onderwerpt zich aan het gezag van Karel V, 1543.

Gerrit van Santen - Het beleg van Schenkenschans door prins Frederik Hendrik, april 1636, uit de Rijkscollecties. Het Beleg van Schenkenschans in 1635-1636 behelst de belegering van de Gelderse vesting Schenkenschans door een Staatse en een Franse troepenmacht onder leiding van prins Frederik Hendrik van Oranje. De Spaanse verdediging capituleerde op 29 april 1636.

De 'Witte Vleugel' in Zutphen met de Ridders van Gelre. De 'Witte Vleugel' is een beeldbepalend monumentaal pand aan het 's-Gravenhof, pal naast de Walburgiskerk in het oude centrum van Zutphen. Het gebouw is recent door de gemeente als serieuze kandidaat naar voren geschoven voor de huisvesting van een nieuw provinciaal Gelders Geschiedenismuseum

Aanbevolen literatuur

De meest actuele uitgaven over het thema van het hoorcollege:

Verhoeven, D., Gubbels, M. en Melenhorst, M., *Verhaal van Gelderland I, II, III, IV* (Amsterdam 2022)

Arendsen, R., Oreel, D.J., *Ons Verloren Hertogdom, geschiedenis van Gelderland* (Stripboek - Epse 2025)

Verhoeven, D., *Typisch Gelders? Het Verhaal van Gelderland in 25 vragen* (Amsterdam 2024)

Voor meer achtergrondinformatie:

Böck, M. *Herzöge und Konflikt: das spätmittelalterliche Herzogtum Geldern im Spannungsfeld von Dynastie, ständischen Kräften und territorialer Konkurrenz (1339-1543)*, (Geldern 2013)

Bosch, R.A.A., *Stedelijke macht tussen overvloed en stagnatie, stadsfinanciën, staatsvorming en economie in het hertogdom Gelre, ca. 1350 – 1550* (publicatie in 2017)

Bruijn, M. de, Doornmalen, S. van, *Historische atlas van het Rivierenland De Nederbetuwe en de Gelderse waarden* (Nijmegen 2014)

Camps, R. (red.), *Het Grote Geschiedenisboek van Nijmegen* (Zwolle 2010)

Frijhoff, W., Groothedde, M., Strake, Chr. te, *Historische Atlas van Zutphen, Torenstad aan Berkel en IJssel* (Nijmegen 2011)

Hageman, M. J. M., *Het kwade exempel van Gelre, de stad Nijmegen, de Beeldenstorm en de Raad van Beroerten, 1566-1568* (Nijmegen 2005)

Jappe Alberts, W., *De Geschiedenis van Gelderland tot 1492, van heerlijkheid tot landsheerlijkheid* (Zutphen 1978)

Keverling Buisman, F. (red.), *Verdrag en Tractaat van Venlo Herdenkingsbundel, 1543 – 1993* (Hilversum 1993)

Noordzij, A., *Gelre, Dynastie, land en identiteit in de late middeleeuwen* (Hilversum 2009)

Pluijm, J. E. van der, *Groenlo in de Tachtigjarige Oorlog, de Achterhoek als strijdtoneel 1567 – 1627* (Groenlo 2009)

Poelhekke, J.J. (red.), *Geschiedenis van Gelderland 1492 – 1795, Boek II* (Zutphen 1975)

Stinner, J., Tekath, K.H. (red), *Gelre – Geldern – Gelderland Geschiedenis en cultuur van het hertogdom Gelre* (Geldern 2001)

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te beluisteren in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname Bob Kommer (Den Haag, April 2026)
Stem Inleiding F.C. van Nispen tot Sevenaer
Mastering Frits de Bruijn
Vormgeving Floor Plikaar

© Hoorcollege Copyright 2026 Home Academy Publishers B.V.

ISBN 978 90 8530 295 7

NUR 688, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.